

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

ĐỖ THỊ DUNG

**XÂY DỰNG HỆ THỐNG BÀI TẬP NHẪM HÌNH THÀNH
NĂNG LỰC TẠO LẬP VĂN BẢN THUYẾT MINH
CHO HỌC SINH LỚP 8**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

THÁI NGUYÊN - 2017

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

ĐỖ THỊ DUNG

**XÂY DỰNG HỆ THỐNG BÀI TẬP NHẪM HÌNH THÀNH
NĂNG LỰC TẠO LẬP VĂN BẢN THUYẾT MINH
CHO HỌC SINH LỚP 8**

**Chuyên ngành: Lí luận và PPDH bộ môn Văn - Tiếng Việt
Mã số: 60.14.01.11**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

Người hướng dẫn khoa học: TS. NGUYỄN THỊ THU THỦY

THÁI NGUYÊN - 2017

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của cá nhân tôi dưới sự hướng dẫn khoa học của TS. Nguyễn Thị Thu Thủy. Các nội dung nghiên cứu, kết quả trong luận văn này là trung thực và chưa từng được công bố dưới bất kỳ hình thức nào.

Tôi xin chịu hoàn toàn trách nhiệm về nghiên cứu của mình.

Tác giả luận văn

Đỗ Thị Dung

**XÁC NHẬN CỦA
KHOA CHUYÊN MÔN**

**XÁC NHẬN CỦA
GIÁO VIÊN HƯỚNG DẪN**

TS. Nguyễn Thị Thu Thủy

LỜI CẢM ƠN

Trong quá trình học tập và thực hiện luận văn tốt nghiệp cuối khóa, em đã nhận được sự quan tâm, giúp đỡ tận tình của các thầy cô giáo khoa Ngữ văn, khoa Sau Đại học, Ban giám hiệu trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên. Đặc biệt, với tất cả tấm lòng kính trọng và biết ơn sâu sắc, em xin chân thành cảm ơn TS. Nguyễn Thị Thu Thủy - người đã hết lòng tận tình hướng dẫn, giúp đỡ em trong quá trình học tập, nghiên cứu và hoàn thành luận văn này.

Em xin chân thành cảm ơn quý thầy cô và bạn bè đồng nghiệp đã giúp đỡ nhiệt tình, tạo mọi điều kiện thuận lợi, hướng dẫn, giúp đỡ em trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu đề tài này.

Em cũng xin gửi lời cảm ơn tới những người thân yêu đã luôn bên em, động viên, khích lệ em trong những ngày học tập ở trường.

Em xin chân thành cảm ơn!

Thái Nguyên, ngày 10 tháng 4 năm 2017

Tác giả luận văn

Đỗ Thị Dung

MỤC LỤC

Lời cam đoan	i
Lời cảm ơn.....	ii
Mục lục	iii
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề.....	3
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	7
4. Mục đích nghiên cứu	7
5. Nhiệm vụ nghiên cứu	7
6. Phương pháp nghiên cứu	7
7. Cấu trúc của luận văn	8
NỘI DUNG	9
Chương 1: CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN CỦA ĐỀ TÀI	9
1.1. Cơ sở lý luận.....	9
1.1.1. Văn thuyết minh và năng lực tạo lập văn bản thuyết minh.....	9
1.1.1.1. Văn thuyết minh	9
1.1.1.2. Năng lực tạo lập văn bản thuyết minh.....	11
1.1.2. Bài tập rèn luyện kỹ năng tạo lập văn bản	19
1.1.2.1. Bài tập.....	19
1.1.2.2. Các dạng bài tập rèn luyện kỹ năng tạo lập văn bản	22
1.1.3. Đặc điểm tâm lí của học sinh lớp 8	23
1.2. Cơ sở thực tiễn.....	24
1.2.1. Nội dung dạy học văn bản thuyết minh trong sách giáo khoa Ngữ văn 8.....	24
1.2.2. Thực trạng dạy học văn thuyết minh ở lớp 8	25
1.2.2.1. Khảo sát hoạt động nhằm hình thành năng lực tạo lập văn bản thuyết minh cho học sinh lớp 8	25

1.2.2.2. Khảo sát năng lực tạo lập văn bản thuyết minh của học sinh lớp 8 31

Chương 2: HÌNH THÀNH NĂNG LỰC TẠO LẬP VĂN BẢN THUYẾT MINH CHO HỌC SINH LỚP 8 THÔNG QUA HỆ THỐNG

BÀI TẬP 36

2.1. Bài tập và nguyên tắc xây dựng hệ thống bài tập..... 36

2.1.1. Vị trí và tầm quan trọng của bài tập 36

2.1.2. Nguyên tắc xây dựng hệ thống bài tập 36

2.1.2.1. Hệ thống bài tập phải phù hợp với mục tiêu của môn học..... 36

2.1.2.2. Hệ thống bài tập phải đảm bảo tính hệ thống, đa dạng và tính phong phú 39

2.1.2.3. Hệ thống bài tập phải phù hợp với thực tiễn dạy học Ngữ văn..... 40

2.1.2.4. Hệ thống bài tập phải phát huy được tính tích cực, chủ động, sáng tạo của học sinh 41

2.2. Xây dựng hệ thống bài tập nhằm hình thành năng lực tạo lập văn bản thuyết minh 41

2.2.1. Bài tập hình thành năng lực tìm hiểu đề..... 41

2.2.1.1. Bài tập nhận diện 41

2.2.1.2. Bài tập tạo lập 44

2.2.1.3. Bài tập sửa chữa..... 45

2.2.2. Bài tập hình thành năng lực tìm ý 46

2.2.2.1. Bài tập nhận diện 46

2.2.2.2. Bài tập tạo lập 48

2.2.2.3. Bài tập sửa chữa..... 50

2.2.3. Bài tập hình thành năng lực lập dàn ý 51

2.2.3.1. Bài tập nhận diện 52

2.2.3.2. Bài tập tạo lập 58

2.2.3.3. Bài tập sửa chữa..... 59

2.2.4. Bài tập hình thành năng lực viết văn thuyết minh..... 60

2.2.4.1. Bài tập hình thành năng lực viết mở bài.....	60
2.2.4.2. Bài tập hình thành năng lực viết thân bài.....	62
2.2.4.3. Bài tập hình thành năng lực viết kết bài.....	69
2.3. Vận dụng hệ thống bài tập vào việc hình thành năng lực tạo lập văn bản thuyết minh cho học sinh lớp 8.....	72
2.3.1. Vận dụng trong giờ lý thuyết.....	72
2.3.2. Vận dụng trong giờ thực hành.....	78
Chương 3: THỰC NGHIỆM SƯ PHẠM	81
3.1. Mục đích và yêu cầu thực nghiệm.....	81
3.1.1. Mục đích thực nghiệm.....	81
3.1.2. Yêu cầu thực nghiệm.....	82
3.2. Đối tượng và địa bàn thực nghiệm.....	82
3.2.1. Đối tượng thực nghiệm.....	82
3.2.2. Địa bàn thực nghiệm.....	82
3.2.3. Thời gian thực nghiệm.....	83
3.3. Nội dung và cách thức thực nghiệm.....	83
3.3.1. Nội dung thực nghiệm.....	83
3.3.2. Cách thức thực nghiệm.....	83
3.4. Đánh giá kết quả thực nghiệm.....	99
3.4.1. Đánh giá kết quả thực hiện giáo án thực nghiệm.....	99
3.4.2. Kết quả đo nghiệm.....	100
3.5. Kết luận chung về thực nghiệm.....	101
KẾT LUẬN	104
TÀI LIỆU THAM KHẢO	106
PHỤ LỤC	

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Người xưa từng nói “*Tiên học lễ, hậu học văn*”, dạy học văn luôn chiếm một vị trí quan trọng trong đạo học. Cũng như dạy Ngữ văn nói chung, dạy tập làm văn còn rất nhiều tồn tại cần được các giáo viên khắc phục. Tập làm văn là phân môn được học ở tất cả các cấp học: Tiểu học, Trung học cơ sở, Trung học phổ thông. Phân môn Tập làm văn có vai trò quan trọng giúp hình thành và phát triển các kỹ năng nghe, nói, đọc, viết cho học sinh. Ở cấp Trung học cơ sở Tập làm văn là phân môn chiếm nhiều số tiết: miêu tả, biểu cảm cho đến tự sự, thuyết minh, nghị luận, hành chính công vụ... Trong những kiểu văn bản ấy thì kiểu văn bản thuyết minh được dạy và học ở lớp 8 chiếm một vị trí quan trọng trong chương trình.

Tập làm văn là môn thực hành tổng hợp. Dạy Tập làm văn không chỉ dạy cho học sinh nắm được kiến thức lí thuyết mà chủ yếu là hình thành và rèn luyện những năng lực như: Năng lực tiếp nhận văn bản; năng lực giao tiếp, năng lực tư duy; năng lực sử dụng ngôn ngữ, năng lực giải quyết vấn đề; năng lực thẩm mĩ; năng lực tạo lập văn bản... Trong đó năng lực tạo lập văn bản, đặc biệt là năng lực tạo lập văn bản thuyết minh cho học sinh lớp 8 là một nội dung quan trọng, đòi hỏi người giáo viên phải có sự chuẩn bị chu đáo, có hiểu biết về kiến thức sâu sắc và có phương pháp giảng dạy phù hợp theo tinh thần đổi mới.

Thông qua việc học kiểu văn bản thuyết minh, học sinh sẽ nâng cao khả năng tư duy, quan sát, điều tra, nghiên cứu, tích lũy tri thức. Đồng thời học sinh cũng nắm được các tri thức khách quan về sự vật, hiện tượng để trau dồi thêm vốn hiểu biết của bản thân. Cùng với các thể loại văn khác, văn thuyết minh góp phần giúp học sinh hình thành và rèn luyện năng lực diễn đạt, dùng từ, đặt câu, xây dựng đoạn văn và cuối cùng là xây dựng một bài văn hoàn chỉnh.

Thuyết minh là một hoạt động quan trọng trong đời sống của con người. Tìm hiểu về văn thuyết minh, khảo sát thực trạng của phương pháp dạy học kiểu văn bản thuyết minh là một dịp để hiểu hơn về kiểu văn bản này và vai trò của nó đối với đời sống.

Từ tầm quan trọng của văn bản thuyết minh trong chương trình Ngữ văn 8, chúng ta thấy việc hình thành năng lực tạo lập văn bản thuyết minh là điều cần thiết trong dạy học làm văn cho học sinh. Thông qua đó chuẩn bị điều kiện để học sinh học tốt văn bản này.

1.2. Dạy học Tập làm văn là dạy kiến thức lí thuyết của từng kiểu văn bản, cách xây dựng, tạo lập các kiểu văn bản, trong đó có dạy học kiểu văn bản thuyết minh cho học sinh lớp 8. Vì là phân môn mang tính chất thực hành, lí thuyết Tập làm văn là lí thuyết về kỹ năng, lí thuyết của những cách thức, phương pháp cho nên giáo viên ở trường phổ thông phần lớn là ngại dạy, học sinh ngại học, hay ỉ nại thoái thác. Có một số ít các em bắt tay vào luyện tập viết theo yêu cầu của giáo viên nhưng chỉ là đối phó và không có hiểu biết thấu đáo về nội dung kiến thức của kiểu văn thuyết minh. Vì thế các em không viết đúng, viết hay, do vậy mà hiệu quả giờ học cũng chưa cao.

Để dạy và học Tập làm văn hiệu quả đòi hỏi yêu cầu rất lớn đối với người dạy. Trong khi đó giáo viên trực tiếp giảng dạy Ngữ văn 8 còn lúng túng trong việc hướng dẫn học sinh tạo lập văn bản. Làm sao để một giờ học vừa đảm bảo định hướng tích hợp, vừa không khô khan, cứng nhắc mà vẫn cung cấp những kiến thức cơ bản, hình thành năng lực và rèn luyện kỹ năng tạo lập văn bản cho học sinh. Đó là vấn đề tương đối khó đặt ra cho phía người dạy. Về phía học sinh chất lượng làm bài về kiểu văn thuyết minh còn chưa đáp ứng được yêu cầu, đặc biệt ở các kỹ năng: phân tích đề, chọn ý, lập dàn ý, viết đoạn văn thuyết minh, liên kết đoạn văn thuyết minh thành một bài văn hoàn chỉnh...

Xuất phát từ thực trạng trên, luận văn của chúng tôi mong muốn đề xuất được hệ thống bài tập viết đoạn văn thuyết minh tương ứng với lý thuyết về tạo

lập văn bản, phù hợp với điều kiện giảng dạy trong nhà trường Trung học cơ sở hiện nay.

Đưa ra hệ thống bài tập thích hợp, chúng ta vừa giúp cho giáo viên có thêm tài liệu, điều kiện giảng dạy vừa giúp cho học sinh có khả năng, phương tiện và điều kiện vận dụng lý thuyết để hình thành những kỹ năng cần có trong việc tạo lập văn bản nói chung và tạo lập văn bản thuyết minh nói riêng. Do đó chúng tôi chọn đề tài “*Xây dựng hệ thống bài tập nhằm hình thành năng lực tạo lập văn bản thuyết minh cho học sinh lớp 8*” làm vấn đề nghiên cứu.

2. Lịch sử vấn đề

2.1. Tình hình nghiên cứu về văn thuyết minh và dạy học văn thuyết minh

Nghiên cứu về văn thuyết minh đã có rất nhiều tài liệu và công trình nghiên cứu đề cập đến. Các nhà nghiên cứu đã tìm tòi, khám phá, đề xuất một số nội dung cơ bản về văn thuyết minh và dạy học văn thuyết minh ở trường phổ thông.

Đầu tiên phải kể đến *sách giáo khoa Ngữ văn 8, sách giáo viên Ngữ văn 8* (2004). Đây là hai cuốn sách mang tính chất công cụ của người giáo viên. Văn bản thuyết minh được đưa vào phổ thông bắt đầu từ lớp 8 và cũng là tài liệu đầu tiên sách giáo viên tiếp cận, hướng dẫn học kiểu văn bản này.

Các nhà biên soạn đã đưa vào *sách giáo khoa Ngữ văn 8* các bài như: *Tìm hiểu chung về văn bản thuyết minh, phương pháp thuyết minh, đề văn thuyết minh và cách làm bài văn thuyết minh, viết đoạn văn trong văn bản thuyết minh...* làm tiền đề cho việc dạy và học kiểu văn bản này.

Các nhà biên soạn *sách giáo viên* định hướng cách dạy học những bài Tập làm văn thuyết minh cụ thể trong chương trình là chủ yếu, phương pháp dạy văn thuyết minh xem ra vẫn còn mờ nhạt và sơ lược. Việc phân biệt văn bản thuyết minh với một số dạng văn bản có trong chương trình như văn bản tự sự, miêu tả, nghị luận nằm ở mức độ sơ lược, người biên soạn chưa đưa ra được tiêu chí để so sánh. Ngay cả phương pháp tạo lập văn bản thuyết minh *sách*